

ریسک نقدینگی و بازار بین بانکی ریالی

محمد رضا حاجیان*

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۹۳ مقدمه
۱۹۴ ۱- بازار بین بانکی
۱۹۵ ۲- ایجاد بازار بین بانکی ریالی در ایران
۱۹۸ ۳- شروع به کار بازار بین بانکی
۱۹۹ ۴- عملکرد بازار بین بانکی ریالی (از آغاز تا پایان سال ۱۳۸۹)
۲۰۳ پیشنهادها
۲۰۴ کتاب نامه

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۱۹۹	جدول شماره ۱- حجم معاملات بانک‌ها در بازار بین بانکی ریالی، ۱۳۸۸.....
۲۰۱	جدول شماره ۲- میانگین نرخ مرجع معاملات در سال ۱۳۸۸.....
۲۰۲	جدول شماره ۳- حجم معاملات بانک‌ها در بازار بین بانکی ریالی، ۱۳۸۹.....
۲۰۳	جدول شماره ۴- حجم انواع معاملات در بازار بین بانکی در سال ۱۳۸۹.....

مقدمه

بانک‌ها در عملیات خود با ریسک‌های متفاوتی روبه‌رو هستند. ریسک‌های مالی، عملیاتی، کسب و کار و ... از جمله این ریسک‌ها هستند. یکی از انواع ریسک‌های مالی، ریسک نقدینگی است. ریسک نقدینگی، ریسک ناشی از نبود نقدینگی لازم به‌منظور پوشش تعهدات کوتاه‌مدت است. از جمله دلایل پیدایش ریسک نقدینگی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

اول - خروج سپرده‌ها از بانک
دوم - عدم قابلیت تبدیل دارایی‌های غیر نقد به نقد
سوم - عدم ایفای تعهدات مشتری در سررسید (عدم بازپرداخت تسهیلات دریافتی)
چهارم - شکاف زمانی دارایی‌ها و بدهی‌های بانک
بانک‌ها برای کاهش ریسک نقدینگی و مدیریت آن اقداماتی را انجام می‌دهند که از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

الف - ایجاد تنوع در منابع و مصارف
ب - نگهداری ذخایر نقد (نقد در صندوق بانک، سپرده دیداری نزد بانک‌ها و بانک مرکزی)
ج - نگهداری اوراق بهادار قابل فروش در بازار
د - ایجاد توازن بین منابع و مصارف از نظر مدت (پرهیز از نداشتن تطابق سررسید)^۱
ه - مراجعه به بازار بین بانکی (اعم از بانک‌ها و بانک مرکزی)
و - اخذ منابع کوتاه‌مدت از بانک مرکزی

اگر چه نگهداری ذخایر نقد، ریسک نقدینگی را کاهش می‌دهد، لیکن توان درآمدزایی بانک تنزل می‌یابد. در صورتی که بانک‌ها نتوانند ریسک نقدینگی خود را از طرق فوق پوشش دهند و مجبور به اضافه برداشت از بانک مرکزی شوند، ضمن رویارویی با وجه التزام ۳۴ درصد در سال، اعتبار بانک نزد بانک مرکزی به‌عنوان مقام ناظر و سیاستگذار زیر سؤال می‌رود.

افزون بر سیاست‌های بانک‌ها در کاهش ریسک نقدینگی، بانک مرکزی هم می‌تواند در جهت کاهش ریسک مذکور اقداماتی را انجام دهد که از جمله می‌توان به مورد زیر اشاره کرد:

اول - اعمال سیاست نسبت نقدینگی

دوم - ایجاد بازار بین بانکی

^۱ Maturity Mismatch

اگر چه بانک مرکزی از سال ۱۳۸۷ بازار بین بانکی ریالی را راه اندازی کرده است، لیکن در زمینه اعمال سیاست نقدینگی اقدامی نکرده است. شایان ذکر است که براساس بند ۲ ماده ۱۴ قانون پولی و بانکی کشور مصوب تیر ماه ۱۳۵۱ بانک مرکزی می تواند نسبت دارایی های آنی بانکها به کلیه دارایی ها یا به انواع بدهی های آنها را برحسب نوع فعالیت بانکها یا سایر ضوابط تعیین کند. بی گمان استفاده از این ابزار منوط به تصویب شورای پول و اعتبار است.

۱- بازار بین بانکی

بازار بین بانکی یکی از اجزای بازار پول است که در آن بانکها و سایر مؤسسات اعتباری نسبت به معاملات با یکدیگر برای تأمین مالی کوتاه مدت اقدام می کنند. این بازار حداقل دو نقش حیاتی در نظام های مالی نوین ایفا می کند. نخستین و مهم ترین نقش آن ها مداخله فعالانه و مؤثر بانک مرکزی در اجرای سیاست پولی از طریق راهبری نرخ های سود است. دوم، بازارهای بین بانکی کارآمد، نقدینگی را به شکل مطلوبی از مؤسسات مالی دارای اضافه وجوه به مؤسسات دارای کسری وجوه انتقال می دهند. بنابراین، سیاستگذاران انگیزه بالایی برای ایجاد یک بازار بین بانکی کارآمد و قوی دارند تا بانک مرکزی بتواند به نرخ سود مطلوب نظر خود دست یابد و مؤسسات مالی نیز بتوانند به شکل کارایی به مبادله نقدینگی در میان خود بپردازند.

بر این اساس، بازار پول بین بانکی نقشی اساسی در اجرای سیاست های پولی دارد. این بازار نقطه شروع سازوکار انتقال تکانه های سیاست های پولی است و در کشورهای صنعتی نرخ سپرده های یک شبه^۱ در این بازار، هدف عملیاتی بانک مرکزی است. بنابراین اطلاع از عملکرد این بازار و عوامل تعیین کننده نرخ بازار بین بانکی دارای اهمیت بالایی است.

در مجموع، توسعه و تعمیق بازار بین بانکی ریالی نتایج مطلوبی را در پی خواهد داشت که مهم ترین آن ها عبارتند از: اجرای مؤثرتر سیاست های پولی و اعتباری، بهبود مدیریت نقدینگی بانکها، کاهش اضافه برداشت آنها از بانک مرکزی، کاهش هزینه های تجهیز منابع برای بانکها و امکان کاهش نرخ سود تسهیلات از این طریق و تقویت توان مالی بانکها در جهت تأمین مالی واحدهای تولیدی و سرمایه گذاری.

^۱ Overnight

۲- ایجاد بازار بین بانکی ریالی در ایران

با توجه به تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا در شهریور ماه ۱۳۶۲ و اجرای آن از ابتدای سال ۱۳۶۳ لازم بود که طراحی بازار بین بانکی ریالی در چارچوب قانون مذکور و آیین نامه‌ها و دستورالعمل‌های آن صورت بگیرد. به همین جهت کارگروهی در سال ۱۳۸۲ با مسئولیت نگارنده و با شرکت نمایندگان ادارات بررسی‌های اقتصادی، اعتبارات و بین‌الملل تشکیل شد. در ۱۸ مهرماه ۱۳۸۳ شورای پول و اعتبار طی ماده واحده‌ای اختیار تدوین و اصلاح مقررات ناظر بر بازار بین بانکی ریالی را به بانک مرکزی داد.

"به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اجازه داده می‌شود تا نسبت به برنامه‌ریزی، ساماندهی و هماهنگی بازار ریالی بین بانکی و تدوین و اصلاح مقررات ناظر بر آن با توجه به ماده ۲۱ قانون عملیات بانکی بدون ربا و در چارچوب آیین‌نامه فصل پنجم قانون مزبور با محوریت موارد ذیل اقدام نماید.

الف- هدف، ساماندهی بازار ریالی بین بانکی برای تسهیل جریان منابع ریالی کوتاه‌مدت بین اعضاء جهت مدیریت کارآمد نقدینگی و اجرای سیاست‌های پولی مصوب شورای پول و اعتبار.

ب- ارکان بازار: هیأت عامل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، کمیسیون اعتباری بانک مرکزی و کمیته مدیریت عملیات بازار ریالی بین بانکی.

ج- اعضاء بازار: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک‌های دولتی و غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی (دارای مجوز بانک مرکزی)

د- معاملات مجاز: تودیع وجوه به صورت سپرده، خرید و فروش دین، معاملات اوراق مشارکت و گواهی سپرده و سایر معاملات با موافقت بانک مرکزی.

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ... نظارت و کنترل بازار و تسویه معاملات را بر عهده خواهد داشت"

براساس مصوبه شورای پول و اعتبار، دو مجموعه مقررات تنظیم شده توسط کارگروه تنظیم و به تصویب کمیسیون اعتباری بانک مرکزی رسید:

اول- مقررات اجرایی بازار بین بانکی ریالی

دوم- دستورالعمل اجرایی عملیات بازار بین بانکی ریالی

در مجموعه مقررات اجرایی بازار بین بانکی ریالی، علاوه بر هدف، ارکان ناظر بر بازار و حوزه اختیارات هر رکن، اعضاء، معاملات مجاز، تشکیلات اجرایی (واحدهای مدیریت بازار، عملیاتی و تسویه معاملات) مطرح شده است.

براساس مقررات موجود ارکان بازار عبارت‌اند از :

الف- هیئت عامل بانک مرکزی^۱ پیش از آغاز هر سال مالی و در طول سال، سیاست‌ها و خط مشی‌های بازار را در چارچوب سیاست‌های پولی، اعتباری و ارزی تعیین و به‌عنوان خط مشی اجرایی به کمیسیون اعتباری ابلاغ می‌کند. جلسات هیئت عامل با مسئولیت رئیس کل بانک مرکزی تشکیل می‌شود.

ب- کمیسیون اعتباری بانک مرکزی^۲ تصمیم‌های لازم برای مدیریت بازار، در راستای سیاست‌ها و خط مشی‌های کلی تعیین شده از سوی هیئت عامل را با توجه به شرایط اقتصادی اتخاذ و به ادارات ذی‌ربط ابلاغ می‌کند. جلسات کمیسیون اعتباری با مسئولیت قائم‌مقام بانک مرکزی تشکیل می‌شود.

ج- کمیته مدیریت عملیات بازار بین بانکی ریالی در چارچوب سیاست‌های تعیین شده از سوی کمیسیون اعتباری، اقدام به تشکیل جلسات می‌کند و از جمله وظایف آن نظارت بر حسن اجرای مقررات ناظر بر بازار است و جلسات آن زیر نظر مدیر کل اعتبارات بانک مرکزی تشکیل می‌شود.

علاوه بر بانک مرکزی، بانک‌های دولتی و غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی (دارای مجوز فعالیت از بانک مرکزی) می‌توانند پس از کسب مجوز از بانک مرکزی به عضویت بازار پذیرفته شوند.

بانک مرکزی به‌عنوان تنظیم‌کننده بازار، کلیه امور مربوط به برنامه‌ریزی، سازماندهی، هماهنگی، تدوین و اصلاح مقررات، نظارت، پایش و تسویه معاملات را بر عهده دارد و برای اعمال سیاست‌های پولی در بازار شرکت می‌کند. شایان ذکر است که در شرایط اضطراری که تشخیص آن فقط با بانک مرکزی است، بانک مرکزی می‌تواند نسبت به تعطیل بازار، محدود کردن معاملات و یا اعمال مقررات خاص اقدام کند.

معاملات مجاز بازار اعضای بازار می‌توانند وجوه خود را نزد یکدیگر به‌صورت سپرده سرمایه‌گذاری (شامل گواهی سپرده منتشر شده توسط خود) در چارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا تودیع

^۱ براساس بند (الف) ماده قانون پولی و بانکی کشور، هیئت عامل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مرکب از رئیس کل، قائم مقام، دبیر کل بانک و سه نفر معاون خواهد بود.

^۲ کمیسیون اعتباری بانک مرکزی به ریاست قائم مقام بانک و با عضویت چند تن از مدیران کل این بانک تشکیل می‌شود.

کنند. مدت متعارف سپرده‌ها می‌تواند یک شبه، یک هفته، یک ماه، دو ماه، سه ماه، شش ماه، نه ماه و یکساله باشد. نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌ها براساس توافق طرفین تعیین می‌شود. حداقل مبلغ سپرده‌گذاری ۱۰ میلیارد ریال و برای مبالغ بیش‌تر، ضرایبی از ۵ میلیارد ریال اعمال می‌شود.

سایر معاملات مجاز عبارت‌اند از خرید و فروش دین، اوراق مشارکت و گواهی سپرده (عام، خاص و ویژه) و سایر معاملات با موافقت بانک مرکزی. از آنجا که انجام هر یک از معاملات مجاز منوط به ابلاغ نحوه تسویه آن معامله به اعضا توسط بانک مرکزی است، از این‌رو معاملات مربوط به خرید و فروش اوراق مشارکت تا راه‌اندازی کامل سامانه تسویه اوراق بهادار الکترونیکی (تابا) به تعویق افتاده است.

اگر چه بعضاً بانک‌ها خارج از بازار بین بانکی ریالی به فروش اوراق به یکدیگر برای تأمین منابع مبادرت کردند، لیکن تا سال ۱۳۸۹ سامانه "تابا" عملیاتی نشد. در سال گذشته مبلغ ۵۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت کاغذی یکی از بانک‌ها به‌صورت غیرکاغذی^۱ تبدیل شد و بین بانک‌ها معامله شد. با توجه به انتشار نیافتن اوراق مشارکت از ابتدای سال جاری، به‌خصوص نوع الکترونیکی آن، این ابزار در بازار بین بانکی فعال نبوده است.

این امکان نیز وجود دارد که بانک متقاضی وجوه تمایل به فروش قطعی اوراق مشارکت خود نداشته باشد و بخواهد که اوراق را به‌صورت موقت در اختیار بانک دارای مازاد منابع قرار دهد تا پس از گذشت دوره زمانی کوتاهی اوراق به بانک متقاضی وجوه برگشت داده شود. این عملیات که در کشورهای پیشرفته به‌عنوان قرارداد بازخرید^۲ اوراق معروف است از نظر شرعی با ابهاماتی روبه‌روست که تا رفع آن امکان استفاده از این ساز و کار وجود ندارد.

درخصوص خرید و فروش دین نیز باید گفت اگر چه بانک‌ها از طریق خرید دین تسهیلات در اختیار مشتریان قرار می‌دهند، لیکن از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی خرید دین دوباره توسط بانک مرکزی انجام نشده است.^۳ در پایان سال ۱۳۸۹ مانده تسهیلات خرید دین شبکه بانکی حدود ۲۹ هزار میلیارد ریال بوده است که $\frac{۲}{۳}$ این مبلغ مربوط به دو بانک بوده است. اگر

^۱ Dematerialize

^۲ Repo: Repurchase Agreement (RP)

^۳ پیش از پیروزی انقلاب اسلامی عملیات تنزیل دوباره بین بانک مرکزی و بانک‌ها صورت می‌گرفته است. به‌عنوان مثال در سال ۱۳۵۶ بانک مرکزی نرخ تنزیل مجدد را از ۹ درصد به ۱۰ درصد افزایش داد.

چه می‌توان ابزار خرید و فروش دین را با ابزار خرید دین کنونی اندکی فعال کرد، لیکن به نظر می‌رسد منظور تنظیم‌کنندگان مقررات بازار بین بانکی ریالی فراتر از خرید دین موجود بوده است. بدین معنا که بخشی از مصارف بانک در قالب یک بسته بین بانک‌ها مبادله شود. در این رابطه خلاء مقرراتی وجود دارد.

علاوه بر ابزارهای سه‌گانه مندرج در دستورالعمل اجرایی عملیات بازار بین بانکی ریالی، در سیاست‌های پولی، اعتباری و نظارتی نظام بانکی سال ۱۳۹۰ ابزار جعاله به‌عنوان ابزار بازار بین بانکی مطرح شده است که به دلیل عدم تدوین دستورالعمل آن تاکنون عملیاتی نشده است. به‌منظور پایش ریسک ناشی از سپرده‌گذاری بانک‌ها نزد یکدیگر، مقررات احتیاطی توسط بانک مرکزی به بانک‌ها ابلاغ شده است. این مقررات تصریح می‌کند که میزان سپرده‌گذاری یک بانک نزد بانک دیگر نباید از ۲۰ درصد سرمایه پایه بانک سپرده‌گذار بیش‌تر باشد.

درخصوص تشکیلات اجرایی این بازار می‌توان به واحدهای زیر اشاره کرد:

- الف- واحد مدیریت بازار:** این واحد در اداره اعتبارات بانک مرکزی مستقر است و علاوه بر مدیریت بازار، مسئولیت ابلاغ مصوبات کمیسیون اعتباری و کمیته صدور دستورات عملیاتی به واحد عملیاتی، هماهنگی بین ارکان ناظر بر بازار و نظارت بر حسن عملکرد بازار را بر عهده دارد.
- ب- واحد عملیاتی بازار:** این واحد در اداره بین‌الملل هر عضو یا اداره‌ای با مسئولیت مشابه مستقر بوده و مسئول انجام معاملات در چارچوب دستورالعمل ابلاغی از سوی آن عضو است.
- ج- واحد تسویه:** این واحد وظیفه تسویه نهایی معاملات را براساس اطلاعات دریافتی از واحد عملیاتی بر عهده دارد.

براساس مقررات موجود، بانک مرکزی موظف است میانگین موزون نرخ معاملات در روز کاری قبل را برحسب سررسیدهای مختلف در اختیار اعضا قرار دهد تا آن‌ها با آگاهی از وضعیت نرخ‌ها در روز گذشته نسبت به پیشنهاد و قبول نرخ معامله در بازار اقدام کنند.

۳- شروع به کار بازار بین بانکی ریالی

با توجه به مصوبه شورای پول و اعتبار و مقررات اجرایی بازار بین بانکی ریالی و دستورالعمل اجرایی عملیات بازار مذکور، این بازار پس از پذیرش ۱۰ عضو از بانک‌های متقاضی فعالیت در بازار مذکور، از تاریخ ۱۳۸۷/۴/۱۸ به طور رسمی شروع به کار کرد. بانک مرکزی در ابتدا بانک‌هایی را

واجد شرایط فعالیت در بازار دانست که از مدیریت نقدینگی بهتری برخوردار بودند تا شکل‌گیری بازار تسهیل شود.

۴- عملکرد بازار بین بانکی ریالی (از آغاز تا پایان سال ۱۳۸۹)

با توجه به جدید بودن بازار، عملکرد بازار از ابتدای شروع فعالیت تا پایان سال ۱۳۸۷ (حدود ۸ ماه) حجم عملیات بازار (مجموع سپرده‌گذاری و سپرده‌پذیری بانک‌ها) از ۸۵۰۰ میلیارد ریال فراتر نرفت و مدت معاملات در محدوده ۱ تا ۴ ماه بود. در سال ۱۳۸۸، بازار بین بانکی ریالی با عضویت ۱۸ بانک دولتی و غیردولتی (۱۵ بانک فعال) با مجموع معاملات به مبلغ ۲۴۰۰۴۰ میلیارد ریال (در قالب سپرده‌گذاری) به صورت یک شبه تا شش ماهه فعالیت خود را به پایان رساند. گفتنی است تعداد اعضای فعال در بازار بین بانکی، از ۱۰ بانک در شروع فعالیت بازار به ۱۵ بانک در پایان سال ۱۳۸۸ رسید. تعداد سپرده‌گذاری‌های انجام شده در بازار بین بانکی ریالی از ۱۷ فقره در سال ۱۳۸۷ به ۲۱۰ فقره سپرده‌گذاری بین بانکی (بدون در نظر گرفتن معاملات بانک مرکزی) در سال ۱۳۸۸ رسید.

جدول شماره ۱: حجم معاملات بانک‌ها در بازار بین بانکی ریالی ۱۳۸۸*

(ارقام به میلیارد ریال)

بانک‌ها	حجم سپرده‌گذاری	درصد	حجم سپرده‌گیری	درصد
بانک‌های خصوصی	۴۳۰۰	۳/۶	۲۲۳۹۰	۱۸/۷
بانک‌های خصوصی شده**	۱۰۶۷۰۰	۸۸/۹	۸۶۹۵۰	۷۲/۴
بانک‌های دولتی	۹۰۲۰	۷/۵	۱۰۶۸۰	۸/۹
جمع	۱۲۰۰۲۰	۱۰۰	۱۲۰۰۲۰	۱۰۰

* بدون احتساب معاملات بانک مرکزی

** بانک‌های صادرات، تجارت، ملت و رفاه‌کارگران در زمره بانک‌های خصوصی شده طبقه‌بندی شده‌اند.

شایان ذکر است که حدود ۷۳/۴ درصد از ارزش و ۶۹/۲ درصد از تعداد کل معاملات بازار بین بانکی در سال ۱۳۸۸، مربوط به معاملات یک شبه و ۱۸/۷ درصد از ارزش و ۲۳/۶ درصد از تعداد کل معاملات بازار بین بانکی مربوط به معاملات با سررسید بین ۲ تا ۱۵ روز بوده است.

این موضوع نشان‌دهنده رویکرد مطلوب حاکم بر بازار در جهت تقویت مدیریت نقدینگی کوتاه‌مدت بانک‌هاست.

بررسی صورت وضعیت روزانه بانک‌ها، حاکی از آن است که حساب اکثر بانک‌ها از اضافه برداشت در سال ۱۳۸۷ به سمت مازاد منابع در سال ۱۳۸۸ حرکت کرده و اتکای کم‌تری به منابع بانک مرکزی وجود داشته است، که این امر موجب رونق نسبی در بازار شده است. میانگین سالانه نرخ مرجع سپرده‌های یک شبه در بازار بین بانکی ریالی در سال ۱۳۸۸ معادل ۱۵/۵ درصد بود که این نرخ می‌تواند شاخصی در مورد کمیابی منابع در بازار باشد. به نظر می‌رسد که بانک‌های سپرده‌گذار در توافق با بانک‌های سپرده‌پذیر، میانگین موزون نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار به اضافه حاشیه سودی را به‌عنوان نرخ سود سپرده یک شبه در نظر می‌گیرند. بی‌گمان نرخ مرجع اعلامی توسط بانک مرکزی در روز بعد می‌تواند در تعدیل نرخ نقش داشته باشد.

جدول شماره ۲: میانگین نرخ مرجع معاملات در سال ۱۳۸۸
(درصد)

نوع معامله	نرخ
یک شبه ^۱	۱۵/۵
دو روزه	۱۶/۷
سه روزه	۱۷/۳
چهار روزه	۱۶/۲
پنج روزه	۱۵/۶
یک هفته	۱۶/۶
دو هفته	۱۶/۷
پانزده روزه	۱۶/۵
یک ماهه	۱۵/۳
چهل و پنج روزه	۱۶
دو ماهه	۱۶
سه ماهه	۱۵/۷
چهار ماهه	۱۲
شش ماهه	۱۸

آمارها نشان می‌دهند که ارزش حجم معاملات در سال ۱۳۸۸ نسبت به سال ۱۳۸۷ با افزایشی ۲۸/۲ برابری از ۸۵۰۰ میلیارد ریال به ۲۴۰۰۴۰ میلیارد ریال رسیده است. شایان ذکر است ارزش حجم معاملات ثبت شده در بازار نسبت به حجم نقدینگی در پایان سال ۱۳۸۸، به میزان ۱۰/۷ درصد بوده است.

عملکرد این بازار در سال ۱۳۸۹ نیز رشد چشمگیری یافت. به طوری که ارزش معاملات (حجم سپرده‌گذاری و سپرده‌پذیری) آن به ۸۷۰۵۹۸ میلیارد ریال به صورت یک‌شبه تا شش‌ماهه رسید. این در حالی است که این رقم برای سال ۱۳۸۸ معادل ۲۴۰۰۴۰ میلیارد ریال بوده که به این ترتیب می‌توان گفت که حجم عملیات بازار در سال ۱۳۸۹، نسبت به سال قبل آن ۳/۶۳ برابر شده است. شایان ذکر است که تعداد اعضای بازار در پایان سال ۱۳۸۹ برابر ۱۸ بود.

^۱ O/N: Overnight

جدول شماره ۳: حجم معاملات بانکها در بازار بین بانکی ریالی*

(ارقام به میلیارد ریال)

بانکها	حجم سپرده گذاری	درصد	حجم سپرده گیری	درصد
بانکهای خصوصی	۲۱۶۰۵۶	۴۹/۶	۷۶۸۵۸	۱۷/۶
بانکهای خصوصی شده**	۱۳۴۰۵۶	۳۰/۸	۱۹۶۲۶۹	۴۵/۱
بانکهای دولتی	۸۵۱۸۷	۱۹/۶	۱۶۲۱۷۲	۳۷/۳
جمع	۴۳۵۲۹۹	۱۰۰	۴۳۵۲۹۹	۱۰۰

* بدون احتساب معاملات بانک مرکزی

** بانکهای صادرات، تجارت، ملت و رفاه در زمره بانکهای خصوصی شده طبقه بندی شده اند.

با بررسی جزییات عملکرد بازار بین بانکی ریالی در دوازده ماهه سال ۱۳۸۹ مشاهده می شود بیشترین حجم سپرده گذاری در بازار، مربوط به بانکهای خصوصی بوده است و بانکهای خصوصی شده بالاترین حجم سپرده پذیری را داشته اند.

بیشترین میزان معاملات و تعداد آنها به ترتیب به ماههای اسفند، دی و بهمن تعلق دارد. در اسفند ماه حجم معامله به ۲۲۱۵۵۶ میلیارد ریال و تعداد معاملات ۲۷۶ بوده است. این ارقام برای بهمن ماه به ترتیب ۱۸۸۵۶۰ میلیارد ریال و ۲۹۰ و برای دی ماه ۱۰۷۰۱۸ میلیارد ریال و ۱۹۰ معامله بوده است. درصد فراوانی معاملات در ماههای اسفند، بهمن و دی نیز به ترتیب ۲۶، ۲۲ و ۱۲ درصد از کل معاملات گزارش شده است. در همین حال ماه اردیبهشت با حجم ۱۳۵۷۴ میلیارد ریال و ۱۸ معامله و فراوانی ۲ درصد از کل معاملات کم رونقترین ماه سال در بازار بوده است.

در ضمن حجم معاملات ثبت شده در اسفندماه سال ۱۳۸۹ (۲۲۱۵۵۶ میلیارد ریال) در مقایسه با ماه قبل (۱۸۸۵۶۰ میلیارد ریال) ۱۷/۵ درصد رشد داشته است، لیکن از نظر تعداد معاملات، نشانگر ۳/۸ درصد کاهش بوده است.

جدول شماره ۴: حجم انواع معاملات در بازار بین بانکی در سال ۱۳۸۹

درصد فروانی	حجم (میلیارد ریال)	نوع معامله	
۷۴/۳	۶۴۷۱۰۵	O/N	یک شبه
۳/۲	۲۸۹۷۲	1W	یک هفته
۰/۷	۶۲۰۰	2W	دو هفته
۲	۱۷۰۰۰	1M	یک ماهه
۰/۲	۱۸۰۰	2M	دو ماهه
۰/۶	۵۶۰۰	3M	سه ماهه
۰/۲	۲۰۰۰	6M	شش ماهه
۱۸/۶	۱۶۱۹۲۲	ODD*	سایر
۱۰۰	۸۷۰۵۹۹	جمع	

* سایر معاملات (ODD)، معاملات انجام شده خارج از فواصل زمانی مندرج در جدول است.

میانگین سالانه نرخ مرجع سپرده‌های یک‌شبه در سال ۱۳۸۹ معادل ۱۴/۳ درصد است. که ۱/۲ واحد درصد کم‌تر از میانگین مشابه در سال ۱۳۸۸ بوده است. به نظر می‌رسد این کاهش تحت تأثیر کاهش نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار بوده است.

پیشنهادها

برای بهبود کارکرد بازار بین بانکی ریالی لازم است اقدام‌های زیر انجام شود.
اول- مطرح شدن دستورالعمل اجرایی عملیات بازار بین بانکی ریالی در شورای فقهی بانکداری اسلامی به منظور:

- الف- بررسی ابزارهای جدید مطابق شریعت قابل استفاده در بازار بین بانکی
- ب- رفع ابهام‌های شرعی احتمالی مقررات موجود
- دوم- تشکیل کارگروه تنظیم مقررات ناظر بر خرید و فروش دین در بازار
- سوم- فعال سازی خرید و فروش اوراق بهادار به‌عنوان ابزار بازار
- چهارم- شرعی کردن مقررات ناظر بر قرارداد بازخرید اوراق^۱ جهت تنوع ابزارها در بازار.

^۱ Repo

کتاب‌نامه

الف. فارسی

قانون عملیات بانکی بدون ربا، آیین نامه های اجرایی و دستورالعمل‌های آن.

مقررات اجرایی بازار بین بانکی ریالی، ۱۳۸۳.

دستورالعمل اجرایی عملیات بازار بین بانکی ریالی، ۱۳۸۳.

بازار بین بانکی ریالی و عملکرد آن در سال ۱۳۸۸، اداره اعتبارات، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، پایگاه اطلاع رسانی بانک مرکزی، ۱۳۹۰.

عملکرد بازار بین بانکی ریالی در سال ۱۳۸۹، اداره اعتبارات، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (منتشر نشده)، ۱۳۹۰.

حاجیان، محمد رضا: بازار بین بانکی ریالی، انتشارات پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۸۵.

ب. انگلیسی

Greuning, H & S.B. Bratanovic: *Analyzing and Managing Banking Risk*, The world Bank, 2003.